

maakt ruimte voor onderwijs

MODULEHANDLEIDING WERKWOORDSPELLING 1F

Inleiding	2
Doelgroep	2
Rubriekenoverzicht	3
De rubrieken toegelicht	5
Rubriek A: Werkwoorden	5
Rubriek B: Tijden	5
Rubriek C: Persoonsvorm	5
Rubriek D: Onderwerp	5
Rubriek E: Stammen en basisvormen tegenwoordige tijd - 1	6
Rubriek F: Basisvormen tegenwoordige tijd - 2	6
Rubriek G: Verleden tijd regelmatig/onregelmatig	6
Rubriek H: Voltooid deelwoord	6
Rubriek I: Verzamelrubriek alle werkwoordsvormen	6
Achtergrondinformatie	7
Achtergronden van Grammatica 1F	7
Drempels	7
Domeinen	7
Taalbeschouwing volgens de commissie Meijerink	7

Inleiding

Numo is een online leermiddel waarmee leerlingen de basisvaardigheden van Nederlands, rekenen/wiskunde, Engels en Duits adaptief kunnen oefenen tot ze het beoogde niveau hebben bereikt.

Adaptief betekent dat het programma zich automatisch aanpast aan het oefengedrag van leerlingen. Is een leerling goed in een vaardigheid, dan gaat hij er met sprongen doorheen. Bij onderdelen waarmee hij moeite heeft, staat het programma langer stil. De leerling krijgt dan extra oefeningen en meer feedback.

Numo kan teruggrijpen op oefenstof van groep 6 van de basisschool. Een leerling die uitblinkt in een vaardigheid, kan doorgaan met oefenen tot 3F- of zelfs 4F-niveau. Dat is de grote kracht van adaptieve software!

Doordat leerlingen met Numo de basisvaardigheden eigen maken, heb jij als docent meer tijd voor andere, leuke dingen, zoals individuele begeleiding, thema-opdrachten, interactieve werkvormen, oefenen met schrijfvaardigheid, projecten rondom rekenen, debatteren en literatuur.

Doelgroep

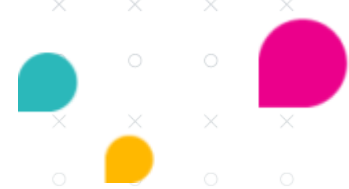
Werkwoordspelling 1F is vooral bedoeld voor leerlingen van (de lagere klassen van) het vmbo. In de brugklas van de havo, in het mbo, het volwassenenonderwijs en de basiseducatie kan het programma eventueel gebruikt worden voor remediërende doeleinden. Het programma is bijzonder geschikt voor groepen waarin grote niveauverschillen bestaan. De doelgroep is dus breed. Het programma is geschikt voor zowel allochtone als niet-allochtone leerlingen.

Rubriekenoverzicht

Rubriek	Oefening	Oefendoel: Ik kan ...
Sprongtoetsen	1 Grammatica 2 Werkwoordspelling 3 Grammatica en werkwoordspelling	
A Werkwoorden herkennen	1 Welk woord is een werkwoord? 2 Ontsnapte slang 3 Tien werkwoorden 4 Werkwoord in zin 5 Werkwoorden in zinnen 6 Splitsbaar of niet 7 Gesplitste werkwoorden herkennen 8 Werkwoorden totaal	werkwoorden herkennen, zoals fietsen en lopen. alle werkwoorden aanwijzen in een tekst. werkwoorden herkennen, zoals fietsen en lopen. het werkwoord aanwijzen in een zin. het werkwoord herkennen in een zin. aangeven of een werkwoord een splitsbaar werkwoord is, zoals optellen - ik tel op. het splitsbare werkwoord in een zin herkennen, zoals ik tel op. het splitsbare werkwoord herkennen, zoals optillen.
B Tijden	1 Tijd kiezen 2 Andere tijd typen 3 Tegenwoordige of verleden tijd? 4 Tegenwoordige tijd in tekst 5 Verleden tijd in tekst 6 Tijden in een tekst	herkennen of een zin in de tegenwoordige tijd of in de verleden tijd staat. een zin in een andere tijd typen, zoals ik geloof je niet - ik geloofde je niet. aangeven of een werkwoord in de tegenwoordige tijd of de verleden tijd staat. werkwoorden in een tekst herkennen die in de tegenwoordige tijd staan. werkwoorden in een tekst herkennen die in de verleden tijd staan. van zinnen in een tekst aangeven of ze in de tegenwoordige tijd of in de verleden tijd staan.
C Vormen van het werkwoord	1 Persoonsvorm stap voor stap 2 Persoonsvorm in zin 3 Persoonsvorm in tekst 4 Meer werkwoorden, één persoonsvorm 5 Typ de persoonsvorm 6 Persoonsvorm en tijd 7 Voltooid deelwoorden aanwijzen 8 Voltooid deelwoorden herkennen 9 Vormen van het werkwoord	stap voor stap de persoonsvorm herkennen in een zin. de persoonsvorm aanwijzen in een zin, zoals 'Else loopt op straat'. de persoonsvormen in een tekst herkennen. de persoonsvorm aanwijzen in een zin, zoals 'Else loopt op straat te zingen'. de persoonsvorm in een zin vinden en natypen. de persoonsvorm in een zin herkennen en aangeven of het tegenwoordige tijd of verleden tijd is. de voltooid deelwoorden in een tekst herkennen, zoals 'Oma is gevallen'. voltooid deelwoorden herkennen, zoals gevallen en afgekeken. stap voor stap verschillende vormen van een werkwoord herkennen.
D Onderwerp en getal	1 Onderwerp aanwijzen 2 Onderwerpen in een tekst	het onderwerp aanwijzen in een zin. het onderwerp herkennen van zinnen in een tekst.

	3 Wat is het onderwerp? 4 Onderwerp en getal	het onderwerp in een zin herkennen. stap voor stap de persoonsvorm (enkelvoud of meervoud) herkennen door te kijken naar het onderwerp.
E Basisvormen tegenwoordige tijd - 1	1 Stammen invullen 2 Stam of geen stam 3 Basisvormen tegenwoordige tijd - 1 4 Basisvormen in tekst 5 Werkwoord invullen	de ik-vorm/stam typen van een gegeven werkwoord. aangeven of een werkwoordsvorm wel of geen stam/ik-vorm is. de ik-vorm, hij-vorm en wij-vorm typen van een gegeven werkwoord. de ik-vorm, hij-vorm en wij-vorm aanvullen in een tekst. de juiste vorm in de tegenwoordige tijd van een gegeven werkwoord typen in een zin.
F Basisvormen tegenwoordige tijd - 2	1 Basisvormen tegenwoordige tijd - 2 2 Drukke dag 3 Derde persoon invullen 4 Werkwoorden en personen tegenw. tijd 5 Tegenwoordige tijd: worden 6 Alle vormen van de tegenwoordige tijd 7 Tegenwoordige tijd invullen 8 Tegenwoordige tijd totaal	de juiste vorm in de tegenwoordige tijd van een gegeven werkwoord typen. de ik-vormen in de tegenwoordige tijd aanvullen in een tekst. de hij-vorm of de derde persoon enkelvoud van een gegeven werkwoord typen in een een zin. de juiste vorm van een werkwoord in de tegenwoordige tijd typen. de juiste vorm van een werkwoord in de tegenwoordige tijd herkennen. de juiste vorm van een werkwoord in de tegenwoordige tijd typen. de juiste vorm van een werkwoord in de tegenwoordige tijd typen. de juiste vorm van een werkwoord in de tegenwoordige tijd herkennen in een zin.
G Verleden tijd	1 Regelmatig of onregelmatig 2 Onregelmatige verleden tijd invullen 3 Onregelmatige werkwoorden kiezen 4 Regelmatige verleden tijd invullen 5 Dag van de rode haren 6 Kies de juiste verleden tijd 7 Verleden tijd invullen 8 Verleden tijd totaal	aangeven of een werkwoord regelmatig of onregelmatig is. een werkwoord in de onregelmatige verleden tijd typen in een zin. in een gegeven zin de juiste vorm van een onregelmatig werkwoord in de verleden tijd herkennen. de verleden tijd van een regelmatig werkwoord invullen in een zin. de persoonsvormen in een tekst veranderen naar de verleden tijd. in een gegeven zin de juiste vorm van een regelmatig werkwoord in de verleden tijd herkennen. in een gegeven zin de juiste vorm van een regelmatig of onregelmatig werkwoord in de verleden tijd typen. in een gegeven zin de juiste vorm van een regelmatig of onregelmatig werkwoord in de verleden tijd herkennen.
H Voltooid deelwoord	1 Voltooid deelwoord typen 2 Race voor ligfietsen 3 Voltooid deelwoord invullen 4 Voltooid deelwoord totaal	in een zin het voltooid deelwoord van een gegeven werkwoord typen. in een tekst de voltooid deelwoorden aanvullen met -d, -t of -en. in een zin het voltooid deelwoord van een gegeven werkwoord typen. de juiste schrijfwijze van een voltooid deelwoord herkennen in een zin.
I Alle vormen	1 Victor 2 Kwakkeltje 3 Alle vormen invullen 4 De juiste vorm kiezen	in een tekst alle werkwoordsvormen aanvullen. in een tekst alle werkwoordsvormen aanvullen. in een zin de juiste vorm van een gegeven werkwoord typen. in een zin de juiste schrijfwijze van een gegeven werkwoord herkennen.

De rubrieken toegelicht

Werkwoordspelling 1F behandelt het hele algoritme van de spelling van regelmatige werkwoorden en ook aan de verleden tijd van onregelmatige werkwoorden. Het bestand valt in twee delen uiteen: de afdelingen Grammatica en Werkwoordspelling. De opbouw van de afdelingen is cumulatief. Wat in de eerste afdeling aan de orde kwam, wordt in de tweede afdeling bekend verondersteld. In het programma worden de volgende onderwerpen behandeld:

- Grammatica: herkennen van werkwoorden, splitsbaar of niet, tijd van het werkwoord, persoonsvorm herkennen, onderwerp herkennen, getal van onderwerp en persoonsvorm.
- Werkwoordspelling: stammen spellen, tegenwoordige tijd (ik, je/jij, hij, wij), verleden tijd (regelmatige en onregelmatige werkwoorden), voltooid deelwoord, infinitief.

Er is ook een verzamelrubriek (rubriek I) waarin alle werkwoordsvormen geoefend kunnen worden. Hieronder is aangegeven hoe elk van de onderwerpen bij Werkwoordspelling 1F is ingevuld. Sommige onderwerpen zijn eenvoudig, andere veel moeilijker, maar u moet in aanmerking nemen dat bij de diagnostische aanpak die wij voorstaan die oefeningen alleen tevoorschijn komen als uit de diagnostische toets blijkt dat een leerling de stof niet beheerst.

Rubriek A: Werkwoorden

De rubriek over het werkwoord vormt de basis van enkele rubrieken die volgen. Het werkwoord wordt eerst uitgelegd aan de hand van de inhoud: een werkwoord zegt wat iets of iemand doet. Dan komen enkele vormkenmerken aan de orde: de verschillende vormen die een werkwoord aan kan nemen; het bestaan van splitsbare en onsplitbare werkwoorden. De acht oefeningen zijn gevarieerd. Er zijn vijf verschillende oefenvormen gebruikt.

Rubriek B: Tijden

Als je praat over nu dan gebruik je de tegenwoordige tijd. Praat je over het verleden, dan gebruik je de verleden tijd. Voor het leren spellen van de werkwoorden is het belangrijk dat leerlingen weten wat tegenwoordige en verleden tijd is en dat zij deze tijden uit elkaar kunnen houden. Zij leren dat in 6 variabele oefeningen van de types: meerkeuze, open vraag, rijen, en wijs aan in tekst. Oefening B6 is weer een verzameloefening waarin alle lesstof van het B-rubriek aan de orde komt.

Rubriek C: Persoonsvorm

Het vinden van de persoonsvorm is uitgangspunt van het algoritme van de werkwoordspelling. Het wordt in dit grammaticadeel behandeld. Er worden twee manieren aangereikt voor het leren herkennen van de persoonsvorm: het werkwoord van tijd veranderen, of de zin vragend maken. Als de leerling de verschillende vormen van het werkwoord heeft leren toepassen, moet vastgesteld worden: is dit een persoonsvorm of een andere vorm van het werkwoord (voltooid deelwoord, infinitief). Bij deze rubriek horen negen oefeningen (C1 t/m C9). Er zijn zes verschillende oefenvormen gebruikt.

Rubriek D: Onderwerp

Voor het kunnen schrijven zonder fouten is het nodig dat leerlingen weten wat het onderwerp van de zin is, of in elk geval het onderwerp dat bij de persoonsvorm hoort. De onderwerpvrage (Wie of Wat + werkwoord(en)) wordt in deze rubriek als methode gebruikt om het onderwerp te vinden. Deze rubriek bevat 4 oefeningen (D1 t/m D4) en er worden 3 verschillende oefenvormen gebruikt. Oefening D4 is weer een verzameloefening waarin alle lesstof van het D-rubriek aan de orde komt.

Rubriek E: Stammen en basisvormen tegenwoordige tijd - 1

In de eerste twee oefeningen van rubriek E wordt aangeleerd wat de STAM van een werkwoord is. De stam is de kortste vorm van een werkwoord. Die vorm ontstaat als je IK voor het werkwoord zet in de tegenwoordige tijd. Je noemt het dan ook IK-vorm of STAM hoewel dat eigenlijk niet precies hetzelfde is. Vaak krijg je de STAM of IK-vorm door –EN van het werkwoord af te halen, maar soms moet er meer gebeuren..... Soms moet er een letter af, soms moet er een letter bij en soms moet er een letter veranderen (de V wordt F of de Z wordt S). In de oefeningen E3 t/m E5 worden de IK-vorm, de HIJ-vorm en de WIJ-vorm geoefend, waarbij oefening E5 weer de verzameloefening is waarin alle lesstof van het E-rubriek aan de orde komt. In de vijf oefeningen worden drie verschillende oefenvormen gebruikt.

Rubriek F: Basisvormen tegenwoordige tijd - 2

In deze rubriek worden de eerste, tweede en derde persoon behandeld (F1). De vormen van een werkwoord zijn afhankelijk van de 'personen' over wie het gaat. IK en WIJ noem je de eerste persoon, waarbij IK enkelvoud is en WIJ meervoud. JIJ/JE, U en JULLIE noem je de tweede persoon, waarbij JIJ(JE) en U enkelvoud zijn en JULLIE meervoud. HIJ, ZIJ en HET heten de derde persoon, waarbij HIJ en HET altijd enkelvoud zijn. ZIJ kan zowel enkelvoud als meervoud zijn. Ook alle woorden die je door HIJ, ZIJ of HET kunt vervangen heten derde persoon. Oefening F2 is van het type Wijzig tekst en gaat over de IK-vorm, meestal van werkwoorden waar een D in voorkomt. In oefening F3 wordt de HIJ-vorm geoefend. In deze oefening wordt steeds dezelfde vorm van het werkwoord geoefend, namelijk STAM + T. Bij sommige werkwoorden eindigt de stam niet op een D, dan staat er dus alleen een T op het eind. Als de stam wel op een D eindigt, staat er bij deze werkwoordsvormen DT op het eind. Oefening F4 gaat over werkwoorden en personen tegenwoordige tijd. Oefening F5 gaat helemaal over het werkwoord 'worden'. De oefeningen F6 t/m F9 gaan over alle vormen van de tegenwoordige tijd, waarbij oefening F9 een verzameloefening is, waarin alle lesstof van het F-rubriek aan de orde komt.

Rubriek G: Verleden tijd regelmatig/onregelmatig

De spelling van onregelmatige werkwoorden levert bij de meeste leerlingen weinig problemen op. Een probleem is soms wel of een werkwoord regelmatig of onregelmatig is. Bij de oefening die onder deze rubriek hoort (G1), wordt dit probleem behandeld en geoefend in een sorteeroefening van het type 'Rijen'. Bij de verleden tijd van de regelmatige werkwoorden kan de enkele of dubbele d of t een probleem zijn. Dit probleem komt aan de orde in oefening G4. Oefening G8 is een verzameloefening waarin alle lesstof van het G-rubriek aan de orde komt.

Rubriek H: Voltooid deelwoord

Hier leert de leerling wat een voltooid deelwoord is en hoe het wordt gespeld (-en, -d of -t). Om te weten of het voltooid deelwoord op een T of op een D eindigt, maak je het langer. Hoor je bij een voltooid deelwoord géén T of D op het eind, dan eindigt het op EN. In 4 verschillende oefeningen (H1 t/m H4) wordt het voltooid deelwoord geoefend. Er zijn 3 verschillende oefenvormen gebruikt.

Rubriek I: Verzamelrubriek alle werkwoordsvormen

Rubriek I is een verzamelrubriek waarin de tegenwoordige tijd, de verleden tijd, de voltooid tijd, voltooid deelwoord en infinitief aan de orde komen. In de vier oefeningen zijn 3 verschillende oefenvormen gebruikt.

Achtergrondinformatie

Achtergronden van Grammatica 1F

Vanwege de zorg over het kennisniveau van taal en rekenen formeerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze expertgroep (commissie Meijerink) kreeg als opdracht om te adviseren wat leerlingen op het gebied taal en rekenen moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun onderwijs carrière. Het resultaat is beschreven in het rapport 'Over de drempels met taal en rekenen' (2008). In dit advies formuleert de Expertgroep:

- 'doorlopende leerlijnen' die ervoor zorgen dat het onderwijsresultaat van de ene sector naadloos aansluit op dat van de andere;
- 'referentieniveaus' met beschrijvingen van kennis en vaardigheden die leraren houvast bieden voor het bepalen, volgen en stimuleren van de ontwikkeling van leerlingen.

Het advies bestaat uit een hoofdrapport en voor zowel taal als rekenen een deelrapport. De rapporten zijn te downloaden vanaf de site van de Stichting Leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Drempels

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, havo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Niveau	Fundamentele kwaliteit	Drempel
1F	Eind primair onderwijs	Van po naar vo
2F	Eind vmbo	Van vo fase 1 naar vo fase 2 / van vmbo naar mbo
3F	Eind mbo-4 en havo	van vo en mbo naar hbo
4F	Eind vwo	van vo naar wo

Domeinen

In het rapport Over de drempels met taal onderscheidt de Expertgroep vier domeinen: (1) mondelinge taalvaardigheid, (2) lezen, (3) schrijven en (4) taalbeschouwing (grammatica) en taalverzorging. Het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool is door de SLO uitgewerkt in een rapport Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging. Eveneens te downloaden vanaf de site van de SLO.

De stof van Werkwoordspelling 1F valt onder domein 4 waarin onderscheid gemaakt wordt tussen: taalbeschouwing (grammatica), spelling, werkwoordspelling en leestekens. Naast Werkwoordspelling 1F heeft Kurve daarom 1F-programma's ontwikkeld voor het leren van Spelling, Grammatica en Leestekens. Met deze vier programma's bestrijken we domein 4 dus geheel. Tevens is het programma Lezen 1F ontwikkeld (domein 2).

Taalbeschouwing volgens de commissie Meijerink

De Werkgroep Taal van de commissie Meijerink heeft een poging gedaan om de taalbeschouwelijke kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het volbrengen van taalactiviteiten (met name voor schrijven), op basis van de gebrekkige beschrijvingen in kerndoelen en eindtermen tot stand te brengen. De Werkgroep beperkt zich hiermee tot het instrumentele perspectief op taalbeschouwing: dat wat nodig is om goed te kunnen schrijven.

Beheersingsniveaus voor taalbeschouwing kunnen nauwelijks worden gedefinieerd met kwalitatieve verschillen: op alle niveaus moeten leerlingen aspecten in enige mate beheersen: leerlingen moeten steeds minder grammaticale fouten in gesproken en geschreven taal maken, steeds beter regels voor correct taalgebruik beheersen en steeds beter in staat zijn om op taalverschijnselen te reflecteren. Het gaat dus vooral om een graduele toename in beheersing en niet zozeer om het leren beheersen van steeds andere onderdelen. Dit betekent dat er in een curriculum ruimte moet zijn voor veel herhaling van dezelfde leerstof, niet alleen binnen een schooltype, maar ook over schooltypen heen. Leerlingen en leerkrachten moeten dus schoolbreed naast aandacht voor de inhoud van teksten, apart aandacht besteden aan het correcte gebruik van taalelementen, iets wat door de ondergeschoven en impliciete rol van taalbeschouwing in de bestaande kerndoelen en eindtermen te veel op de achtergrond lijkt geraakt.

Uit veel onderzoek blijkt dat de cognitieve belasting bij het schrijven van tekst zo groot is dat het niet mogelijk is tegelijkertijd aandacht te besteden aan inhoudelijke en vormelijke aspecten van formulering. Daarom is het in het onderwijs van belang deze twee aspecten van het schrijven afzonderlijk aandacht te geven. Een belangrijk doel van het onderwijs in taalbeschouwing en taalverzorging is dat leerlingen efficiënt kunnen omgaan met de vormelijke eisen die het schrijven van tekst aan hen stelt. Een steeds vlottere beheersing van spellingconventies en een steeds betere kennis van grammaticale structuren vereist onderhoud gedurende de gehele schoolloopbaan. De beste vorm van onderhoud bestaat uit frequent gebruik van grammaticale en spellingvaardigheden bij het zelf schrijven van tekst, ondersteund door docenten die leerlingen telkens opmerkzaam maken op de grammaticale en spellingkwesties die nog onvoldoende beheerst worden.

Het lijkt geen twijfel dat leerlingen in het kader van het taalonderwijs en het onderwijs in Nederlands de beschikking moeten krijgen over begrippen die het mogelijk maken om over taal te denken en te spreken. Dergelijke begrippen zijn essentieel voor het taalonderwijs, vanuit een instrumentele visie op taalbeschouwing.

De Werkgroep realiseert zich dat een belangrijk deel van het taalbeschouwingsonderwijs bestaat uit het aanleren en bijschaven van een metatalige woordenschat bij leerlingen gedurende hun hele schoolloopbaan. Om dit aspect van taalbeschouwing te benadrukken heeft de Werkgroep uit diverse bronnen een lijst samengesteld van metatalige begrippen die voor het onderwijs van belang geacht worden.